

νει την προσφορά, το ρόλο, την αυτονομία του χειριστή της. Αλλ' αυτή η δυνατότητα δεν είναι μονοσήμαντη. Σε μια κοινωνία που καθαγιάζει το κέρδος αξιοποιείται, κυρίως, για περισσότερο κέρδος και εκμετάλλευση. Ακριβώς, η περιώνυμη ευελιξία του κεφάλαιου σήμερα, στηρίζεται στη δυνατότητα "αυτόνομης" εργασίας με μορφές όπως το φασόν, που απελευθερώνουν τον κεφαλαιούχο από τα έξοδα αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης και αυξάνουν την υπεραξία.

Ούτε ασφαλώς αυτοί οι "αυτόνομοι επιχειρηματίες" η "νοικοκυραίοι" επί το ελληνικότερον, θα ρυθμίζουν τα του οίκου τους σε μια άμεση, χωρίς αντιπροσώπευση δημοκρατία. Όποιος δεν αιθεροβατεί και δεν εθελοτυφλεί, θα διαπιστώσει ότι ίσα ίσα η τεχνολογία της πληροφόρησης χρησιμοποιείται με ακραία αντιδημοκρατικό τρόπο. Η υπερσυγκέντρωση δύναμης η παραπληροφόρηση του πολίτη, ο ουσιαστικός εξοστρακισμός της αντίταλης άποψης, η αποχαίνωση και χειραγώγηση του πολίτη πλησιάζουν τα όρια μιας *sui generis* ολοκληρωτικής πολιτείας· έκφραση πρόσφατη μιας τέτοιας εφιαλτικής προοπτικής η σύμβαση Σένγκεν που "αποκεντρώνει" τη γερμανική εκδοχή του ηλεκτρονικού φακελώματος σε πανευρωπαϊκή κλίμακα...

Όσον αφορά στα περί διακυβέρνησης μέσω δημοψηφισμάτων, πρέπει να παρηγήσει κανείς ότι όχι μόνο δεν έχουν σχέση με την άμεση δημοκρατία, αλλά οδηγούν σε όξυνση του αυταρχισμού, περαιτέρω υποβάθμιση του αστικού κοινοβουλευτισμού, εξαπάτηση και χειραγώγηση των μαζών, αφού τα παγιδευτικά ερωτήματα των οργανωτών του δημοψηφίσματος σε συνδυασμό με τους πανίσχυρους μηχανισμούς παραπληροφόρησης, ελάχιστα περιθώρια κριτικής σκέψης αφήνουν.

Η επιστήμη και η τεχνική αναμφίβολα αποτελούν δύναμη κοινωνικής απελευθέρωσης· όμως, για να γίνει η δυνατότητα πραγματικότητα, θα πρέπει ο έλεγχός τους να περάσει σε κοινωνικές δυνάμεις που φύσει και θέσει προσβλέπουν σε κοινωνία δίκαιη και ελεύθερη.

John Berger: *Μια φωτοκόπια*

Συμπληρώθηκε ένας χρόνος από την ημέρα που τα τάνκς του Γιέλτσιν έπνιξαν στο αίμα την εξέγερση του λαού της Μόσχας (Οκτώβριος, 1993). Το άρθρο του διάσημου κριτικού της τέχνης και κοινωνιολόγου, John Berger, που δημοσιεύουμε εδώ αναδεικνύει, μέσα από μια φανταστική συνομιλία, την ανθρώπινη πλευρά της τραγωδίας των εξεγερμένων, σε αντίθεση με την ηθική σήψη και την ψυχρή λογική των δολοφόνων: των πραιτωριανών και της αστικοποιημένης γραφειοκρατίας.

Ολγα. Σε ονόμασα Ολγα γιατί δεν ξέρω το όνομά σου. Ούτε την ηλικία σου. Υποθέτω 19. Το μόνο σίγουρο που ξέρω για σένα είναι πως ήσουν στη Μόσχα το βράδυ της Κυριακής 3ης Οκτωβρίου 1993.

Στο κεφάλι σου ένας επίδεσμος σου προστατεύει τη πληγή σου. Ο επίδεσμος

δε φαίνεται πολύ, γιατί φοράς μια τσάπκα που πήρες από ένα φαντάρο που σκοτώθηκε πριν από λίγο. Πήρες και το γούνινο σακάκι του και τη στρατιωτική του ζώνη, που τώρα φοράς. Φαντάζομαι ότι θα είχες πάρει και το όπλο του, αλλά δεν φαίνεται στη φωτογραφία. Τα πήρες σαν να σου τα είχε κληροδοτήσει. Πολεμούσε με τους δικούς σου. Μάλλον θα ήτανε ένας από τους Κοζάκους που πέρασαν τις γραμμές να ενωθούν με τον Ρουτσκοϊ.

Πληγώθηκες όταν εσύ, μαζί με χιλιάδες άλλους, με ελάχιστο οπλισμό, προσπαθήσατε να καταλάβετε το κεντρικό κτίριο της τηλεόρασης. Τώρα επέστρεψες στο Λευκό Οίκο για να βοηθήσεις στην άμυνα της Ρωσικής Βουλής, που πολιορκείται εδώ και 12 μέρες, γιατί λέγεται πως είναι κίνδυνος για τη δημοκρατία.

Είσαι χλωμή, τα μάτια σου συλλογισμένα, σαν να κοιτάς κάτι που δεν είναι κοντά, αλλά ούτε και μακριά. Βλέπεις αυτά που συνέβησαν ή που θα μπορούσαν να είχαν συμβεί πριν λίγες ώρες. Τώρα ξέρεις πια ότι τα ειδικά στρατιωτικά τμήματα Ομον, τα τάγματα ασφαλείας, πυροβολάνε στο ψαχνό. Στο Κρεμλίνο αποφασίσανε γι' ακόμα κι' άλλους θανάτους. Εκεί έξω έχουνε φοβερή δύναμη πυρός.

Αυτά τα ήξερες. Κι όμως επέστρεψες στην άμυνα του Λευκού Οίκου γιατί αυτό που διακινδυνεύεται εδώ είναι κάτι μεγαλύτερο από την ήττα ή την νίκη. Τώρα που θέλουνε κι άλλους θανάτους, δεν μπορεί παρά να νικήσουνε.

Αυτό που διακινδυνεύεται είναι η ευαισθησία σου, όπως, παραδείγματος χάρη, η ζώνη που φοράς. Θα μπορούσε να ήτανε από τη στολή του πατέρα σου, ή ακόμα και του παππού σου.

Δεν είναι μόνο το ρούβλι που έχασε την αξία του χιλιάκις τα περασμένα δύο χρόνια. Ολα χάσανε την αξία τους. Ολα γίνανε σκουπίδια για πώληση. Κάθε μέρα είδες ανθρώπους να πουλάνε στο δρόμο θησαυρούς που ήτανε μέρος της καρδιάς τους για ν' αγοράσουνε ζάχαρη ή ένα ζευγάρι μπότες για το χειμώνα. Οι θυσίες που κάνανε τρεις γενιές τώρα θυσιάζονται στο βωμό της ελεύθερης αγοράς. Και, μόλις κάτι θυσιάζεται, αμέσως ξεοδεύεται, οπότε τίποτα δεν μένει. Τίποτα.

Με την ευαισθησία σου βρίσκεσαι εδώ, για να διαμαρτυρηθείς γι' αυτό το τίποτα.

Οι τίτλοι στις εφημερίδες παραποιούν τα πράγματα, ισχυρίζονται ότι νοσταλγείς τον κομμουνισμό και ότι απειλείς τη δημοκρατία. Σύμφωνα μ' αυτούς, οδήγησες τη χώρα σου στο χείλος του εμφυλίου πολέμου, Ολγα, αλλά, ευτυχώς, ο Γέλτσιν έσωσε τον λαό με την υποστήριξη των πολιτικών της Δύσης.

Του λαού η μνήμη, όμως, δεν είναι τόσο μικρή όσο νομίζουνε οι έμποροι αυτοί. Ήδη φαίνεται αυτό το πρόσωπό σου. Είναι δύσκολο ν' αποφασίσει κανείς αν είσαι ένα παιδί ή μια γιαγιά. (Σε ιστορικές στιγμές ο χρόνος συμπυκνώνεται. Καμιά φορά η εμπειρία δύο ή τριών, ακόμα και τεσσάρων γενιών μπορεί να συνυπάρχει, μπορεί να τη ζήσει κανείς μέσα σε μια ώρα. Αυτοί που πιστεύουνε πως φτάσαμε στο τέλος της ιστορίας, το ξεχνάνε αυτό).

Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς αν παίρνεις μέρος στην άμυνα του Λευκού Οίκου, επειδή έχεις συμμαθήτριες απ' το σχολείο που έχουν μεταναστεύσει στο Αμβούργο ή στη Ζυρίχη και που δουλεύουνε ως πόρνες, ή επειδή θυμάσαι το

θάνατο του άνδρα σου στη μάχη του Στάλινγκραντ. Κι' αυτό είναι μέρος της ευαισθησίας σου.

Οι έμποροι της ελεύθερης αγοράς, μαζί συνεπώς και η μαφία, υποθέτουν ότι έχουν το κόσμο στη τσέπη τους. Και τον έχουν. Αλλά για να διατηρήσουν την εμπιστοσύνη τους αναγκαστήκανε ν' αλλάξουν το νόημα όλων αυτών των λέξεων που κάποτε εξηγούσανε, δοξάζανε και δίνανε αξία στη ζωή. Κάθε λέξη, σύμφωνα μ' αυτούς, είναι υπηρέτης του κέρδους. Κι έτσι γίνανε βουβοί. Ή, μάλλον, δεν μπορούνε πια να πούνε κάποια αλήθεια. Η γλώσσα τους έχει μααραθεί, έχει χάσει τα λόγια που εκφράζουνε την αλήθεια. Συνεπώς χάσανε και τη λειτουργία της μνήμης. Η τελευταία απώλεια θα φανεί καίρια.

Αύριο, Όλγα, κάποιος φίλος θα σου δέσει καθαρό επίδεσμο.

Έχω κάνει αυτή τη φωτοκόπια με λόγια, για να σε δούνε όσοι δεν είδαν τη φωτογραφία σου.



Κοιτσάκι που ονειρεύεται, 1990.



"Σπίρτα" και μπετόν- "πεταλούδα" 1992